

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ГРИЩЕНКО НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 343.74

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОТИПРАВНЕ
ЗАВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ,
ОРГАНІЗАЦІЇ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

Бабанін Сергій Володимирович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Письменський Євген Олександрович,

Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук, доцент

Школа Сергій Миколайович,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,

завідувач кафедри публічного права

Інституту соціальних і гуманітарних наук.

Захист відбудеться 04 липня 2019 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.04 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 31 травня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ф. Примаченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Світова спільнота визнає рейдерство фактором, який свідчить про недосконалість законодавства держави, її політичних, економічних та правових структур, неможливість належного забезпечення підприємницької та іншої економічної діяльності, права власності на підприємства, установи, організації, конкурентних відносин. Наявність в Україні фактів протиправного заволодіння майном підприємств, установ, організацій свідчить про суттєві проблеми в економічній та правовій системах держави, обумовлених високим рівнем корупції, нестабільним станом політичної ситуації в країні, боротьбою різних фінансово-промислових груп за перерозподіл власності та сфер впливу.

За оцінками експертної ради Антирейдерського союзу підприємців України за 15 років в Україні відбулося понад 30 тисяч випадків незаконного перерозподілу власності на загальну суму близько 20 млрд. доларів США. Така ситуація спонукає державу вживати запобіжних заходів цьому негативному явищу, зокрема, і у сфері нормативно-правового забезпечення. Одним з останніх нормативно-правових актів запобігання рейдерству є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» від 06.10.2016 р. Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 10 жовтня 2013 р. до КК України внесені ст.ст. 205-1, 206-2 КК України, які, фактично, передбачили кримінальну відповідальність за рейдерство та пов'язані з ним явища.

Проте практика застосування кримінально-правових норм, зокрема, ст. 206-2 КК України, свідчить про достатньо високий рівень латентності цього злочину. Так, у 2014 р. обліковано 13 злочинів, передбачених ст. 206-2 КК України, і тільки 2 кримінальних провадження направлені до суду з обвинувальним актом; у 2015 р. обліковано 25 таких злочинів, а до суду направлено лише 1 кримінальне провадження, 2016 р. – 66 та 3, відповідно, 2017 р. – 68 та 4, 2018 р. – 62 та 3.

Рейдерським атакам наражаються як великі ліквідні підприємства, так і невеликі, але стратегічно важливі малі підприємства.

Методологічною основою дисертації стали праці таких вітчизняних вчених-криміналістів як П.П. Андрушко, А.М. Бойко, Б.М. Грек, Н.О. Гуторова, Л.М. Демидова, О.О. Дудоров, А.П. Закалюк, Д.О. Калмиков, Є.В. Калмикова, О.Г. Кальман, В.Р. Мойсик, Т.М. Марітчак, Л.М. Сора, Є.Л. Стрельцов, М.І. Хавронюк та ін., а також зарубіжних вчених – Б.В. Волженкіна, Н.О. Лопашенко, З.О. Незнамової, Т.Ю. Погосян та ін.

У захищених дисертаціях на здобуття вченого ступеня кандидата юридичних наук В.Б. Дацюка «Криміногенні процеси у сфері корпоративних відносин: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання» (м. Київ, 2015 р.) та С.С. Титаренка «Кримінальна відповідальність за

протиправне захоплення суб'єктів господарювання» (м. Дніпро, 2018 р.) питання кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 206-2 КК України, комплексно не досліджувались.

Наведене і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі кримінального права та криминології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ відповідно до: Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275; п. 3.13 Плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ на 2018 р., схваленого вченою радою цього навчального закладу (протокол № 3 від 23.11.2017 р.); Указу Президента України «Про посилення протидії рейдерству» від 19.03.2014 р. № 313/2014.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є наукове обґрунтування кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, створення на цій основі удосконаленої конструкції ст. 206-2 КК України та розробка рекомендацій з вдосконалення відповідних законодавчих положень та практики їх застосування.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі *задачі*:

– розглянути генезис кримінально-правових норм щодо відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– проаналізувати кримінальне законодавство зарубіжних країн щодо кримінально-правової заборони протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– здійснити правовий аналіз підстав криміналізації протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– визначити об'єкт протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– охарактеризувати об'єктивну сторону протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– визначити ознаки суб'єкта протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– дослідити суб'єктивну сторону протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– визначити кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– проаналізувати критерії встановлення покарання за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації;

– розробити пропозиції щодо удосконалення конструкції ст. 206-2 КК України та практики її застосування.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони господарської діяльності.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації.

Методи дослідження. У роботі, для досягнення поставленої мети, використані такі методи: *діалектичний метод наукового пізнання* – при аналізі законодавства та практики його застосування щодо кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (підрозділи 1.1-3.2); *історико-правовий* – при дослідженні генезису норми про кримінальну відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий метод* – під час вивчення досвіду зарубіжних держав щодо кримінально-правового забезпечення охорони суспільних відносин, на які посягає злочин, передбачений ст. 206-2 КК України (підрозділ 1.2); *системно-структурний* – використано під час проведення комплексного дослідження проблем кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 206-2 КК України (розділи 2 та 3); *формально-догматичного аналізу* – при здійсненні доктринального тлумачення окремих положень ст. 206-2 КК України, при якому використані такі способи тлумачення: граматичний, систематичний, логічної інтерпретації, історичний (розділ 2); *статистичний та соціологічний* – при анкетуванні практичних працівників Національної поліції, узагальненні практики застосування ст. 206-2 КК України (підрозділи 1.2–3.2); *правового моделювання* – використаний при удосконаленні ст. 206-2 КК України (підрозділи 2.1-3.2).

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, кримінальне, цивільне та інше законодавство як України, так і окремих зарубіжних країн, нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативні акти, прийняті у сфері господарської діяльності підприємств, установ та організацій, постанови Пленуму Верховного Суду України.

Емпіричну базу дисертації становлять: статистичні показники статистичної звітності Генеральної прокуратури України по ст. 206-2 КК України за 2014-2018 рр.; результати вивчення й узагальнення судової практики (14 обвинувальних вироків по ст. 206-2 КК України та суміжних злочинах проти власності); результати опитування 123 працівників Національної поліції України з питань кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. Найбільш важливими теоретичними і практичними положеннями дослідження є такі:

вперше:

– виділено чотири етапи розвитку кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: перший – відсутність норми про кримінальну відповідальність за це діяння – до 1845 р.; другий – 1845-1917 рр. – наявність такої норми, проте з такою

обов'язковою ознакою, як спосіб – напад з насильством; третій – 1917-2013 рр. – відсутність вказаної спеціальної норми; четвертий – 2013 р. по теперішній час – наявність такої норми з обов'язковим способом вчинення діяння – шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації;

– обґрунтовано, що основним безпосереднім об'єктом протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації є право власності; предмет цього злочину за своїми ознаками співпадає з ознаками предмета злочинів проти власності; діяння, тобто «протиправне заволодіння», співпадає за ознаками з такими діяннями злочинів проти власності як «викрадення» та «заволодіння»; визначення моменту закінчення цього злочину співпадає з визначенням моменту закінчення, зокрема, таких злочинів, як крадіжка, грабїж, шахрайство; основною відмінністю злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, від злочинів проти власності корисливої спрямованості, є спосіб його вчинення;

– запропоновано виключити ст. 206-2 КК України з розділу «Злочини у сфері господарської діяльності» та передбачити відповідальність за це діяння у розділі VI «Злочини проти власності» Особливої частини КК України;

удосконалено:

– пропозицію визнання протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації у випадку його вчинення шляхом зловживання службовим становищем корупційним злочином;

– обґрунтування доцільності узгодження видів та розмірів покарання у санкціях норм, які передбачають відповідальність за злочини зі схожими об'єктивними та суб'єктивними ознаками, зокрема, санкцій протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації з санкціями схожих злочинів проти власності корисливої спрямованості;

– положення про необхідність встановлення за вчинення ненасильницького протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації альтернативних санкцій, які б передбачали покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства;

дістало подальший розвиток:

– обґрунтування доцільності проведення порівняльно-правового аналізу протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації зі схожими за конструкцією нормами кримінального законодавства зарубіжних країн при розробці удосконаленої моделі досліджуваної норми;

– положення щодо обмеженого використання у кримінально-правових нормах, зокрема, у ст. 206-2 КК України, такого оціночного поняття як «інші тяжкі наслідки», оскільки воно не сприяє однозначному тлумаченню законодавства та дезорієнтує осіб, що застосовують ці норми.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені пропозиції та висновки можна використати у таких сферах:

– *правотворчості* – для удосконалення чинного законодавства у сфері господарської діяльності та її кримінально-правового забезпечення;

– *правозастосовній діяльності* – для удосконалення діяльності

Національної поліції України;

– *науковій роботі* – при проведенні досліджень з кримінального права, зокрема, з питань кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності та проти власності;

– *навчальному процесі* – для здобувачів вищої освіти під час вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства» (акт впровадження в освітній процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 30.08.2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та їх аргументація, рекомендації практичного характеру з удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування обговорені на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Певні положення, висновки і пропозиції, що містяться в дисертації, доповідалися та обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах: «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності» (м. Одеса, 25 листопада 2016 р.); «Правова система в умовах розвитку соціально-правової держави: питання теорії і практики» (м. Черкаси, 24-25 листопада 2016 р.); «Актуальні питання протидії злочинності у сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Дніпро, 15 березня 2018 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку та права» (м. Полтава, 14 травня 2018 р.); «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 15-16 червня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображені у п'яти наукових статтях, чотири з яких – статті у наукових фахових юридичних виданнях України, одна – стаття в іноземному юридичному виданні, та п'яти тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнській науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, об'єднаних у вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, з яких: основний текст – 174 сторінки, додатки – 8 сторінок, список використаних джерел (222 найменування) – 21 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ містить інформацію щодо актуальності теми проведеного дослідження, зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами, у ньому визначені мета й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; наводяться наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, їх апробація, зазначені структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Історико–правовий розвиток та соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи організації» складається з двох підрозділів і розкриває історичні умови та підстави криміналізації в Україні протиправного заволодіння майном підприємства, установи організації за попередніх часів та у сучасних умовах.

У підрозділі 1.1 *«Витоки та сучасний стан кримінально – правового забезпечення охорони майна підприємства, установи, організації від протиправного заволодіння»* розглянуті особливості криміналізації досліджуваного діяння на території сучасної України у різні історичні періоди, що надало можливості виділити чотири етапи розвитку кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: перший – відсутність норми про кримінальну відповідальність за це діяння – до 1845 р.; другий – 1845-1917 рр. – наявність такої норми, проте з такою обов’язковою ознакою, як спосіб – напад з насильством; третій – 1917-2013 рр. – відсутність вказаної спеціальної норми; четвертий – 2013 р. по теперішній час – наявність такої норми з обов’язковим способом вчинення діяння – шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації.

У підрозділі 1.2 *«Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації»* розглянуто законодавство окремих зарубіжних країн, зокрема, держав – членів СНД і виділені наступні підходи до криміналізації рейдерства у цих країнах: 1) передбачення у кримінальному законодавстві норми з назвою «Рейдерство» (Республіка Казахстан); 2) наявність такої норми, проте з іншою назвою (Україна, Російська Федерація); 3) відсутність норми про відповідальність за рейдерство, але наявність пов’язаних з цим діянням норм (Республіка Білорусь, Республіка Молдова); 4) відсутність спеціальних норм про відповідальність за рейдерство та пов’язані з ним діяння.

В Україні протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації відповідає ключовим підставам криміналізації. Суспільна небезпека такого роду діянь характеризується високим ступенем, а шкода є значною, що є безумовною підставою для кримінальної відповідальності за це діяння; воно має несприятливий стан і динаміку; співвідношення позитивних і негативних наслідків криміналізації цього злочину свідчить про те, що позитивні соціальні результати застосування ст. 206-2 КК України істотно перевищують неминучі негативні наслідки; незважаючи на розбіжності в думках науковців щодо необхідності встановлення кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємств, установ, організацій, криміналізація діяння, передбаченого ст. 206-2 КК України, є доцільною, оскільки дає можливість виокремити кримінально-правові відносини у сфері протиправного заволодіння майном підприємств, установ та визначає конкретний перелік «рейдерських» діянь, тим самим запобігає їх кваліфікації за іншими складами злочинів; держава має ефективну систему

правоохоронних органів та судів, спроможних реагувати на вчинення злочинів, передбачених ст. 206-2 КК України.

Розділ 2 «Кримінально–правовий аналіз протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації» складається з чотирьох підрозділів та розкриває зміст об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України.

У підрозділі 2.1 «Об'єкт протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації» розглянуті особливості об'єкта та предмета досліджуваного злочину. Законодавче визначення основного безпосереднього об'єкта протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації свідчить про визнання таким об'єктом суспільних відносин у сфері господарської діяльності, оскільки ст. 206-2 розміщена у розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України. Однак оскільки об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього злочину є тотожними зі злочинами проти власності корисливої спрямованості, а саме, з грабежом, розбоєм та шахрайством, вважаємо, що основним безпосереднім об'єктом протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації є право власності.

Додатковим безпосереднім обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, у разі вчинення його з обтяжуючими чи особливо обтяжуючими обставинами виступають: життя, здоров'я людини, право власності (чч. 2 та 3), суспільні відносини, які складають зміст та основні напрямки правильної діяльності окремої ланки державного і громадського апарату або окремих підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, а також авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій (ч. 3).

Предметом злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, виступає майно підприємств, установ, організацій у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів. При цьому КК не встановлює мінімальних обмежень вартості такого майна як предмета злочину. Вважаємо, що вказівка у диспозиції ст. 206-2 КК України лише на акції, як один з видів предмету цього злочину, може дезорієнтувати правозастосувача при тлумаченні цієї норми. Тому більш доцільним вбачається використання у цій нормі загального поняття – «цінні папери».

Спеціальним потерпілим протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації виступають засновники, учасники, акціонери, члени підприємств, установ, організацій.

У підрозділі 2.2 «Об'єктивна сторона протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації» розглянуті ознаки об'єктивної сторони протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, яке за конструкцією є злочином з матеріальним складом. Під заволодінням як обов'язковою ознакою об'єктивної сторони досліджуваного злочину слід розуміти активну поведінку (дію), а саме вилучення майна підприємства, установи, організації з володіння, розпорядження, користування власника або особи, якій воно ввірене на законній підставі, на

користь винного або інших осіб. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є настання злочинних наслідків – зменшення майна власника і збагачення за його рахунок винного, тобто обов'язковою об'єктивною ознакою заволодіння майном підприємства, установи, організації є заподіяння майнової шкоди власникові. Між заволодінням та майновою шкодою власника підприємства, установи, організації повинен бути необхідний причинно-наслідковий зв'язок, тобто така шкода спричинена саме заволодінням, а не іншими діями чи обставинами. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, є спосіб його вчинення – шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації. Під документом у ст. 206-2 КК слід мати на увазі офіційний документ, визначення якого дається у примітці до ст. 358 КК. До таких документів у ст. 206-2 КК відносяться, зокрема, документи, передбачені Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р., а саме: реєстраційна картка, установчі документи (установчий акт, статут або засновницький договір, положення) юридичної особи, документ про підтвердження реєстрації іноземної юридичної особи в країні її місцезнаходження, електронні документи, подані для проведення державної реєстрації та ін. Використання підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації – це їх пред'явлення або надання. Пред'явлення означає ознайомлення (демонстрацію, показ) з документом певних осіб (наприклад, пред'явлення підробленого договору купівлі-продажу у суді). При наданні документ передається (пересилається) у певну організацію і виходить з володіння особи.

Аналіз ознак об'єктивної сторони протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації дозволяє стверджувати, що діяння, тобто «протиправне заволодіння», співпадає за ознаками з такими діяннями злочинів проти власності, як «викрадення» та «заволодіння»; визначення моменту закінчення цього злочину співпадає з визначенням моменту закінчення, зокрема, таких злочинів, як крадіжка, грабіж, шахрайство. Однією з відмінностей злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, від злочинів проти власності корисливої спрямованості, є спосіб його вчинення. Наведене дозволяє стверджувати доцільність включення цієї норми до розділу VI «Злочини проти власності» Особливої частини КК України і віднесення її до групи корисливих злочинів.

У підрозділі 2.3 «Суб'єкт протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації» досліджені ознаки суб'єкта злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України. Стаття 206-2 КК України у диспозиції (крім особливо кваліфікуючої ознаки ч. 3) не містить вказівок на якісь додаткові спеціальні (особливі) ознаки суб'єкту злочину. Тому суб'єкт злочину, передбаченого цією статтею КК України (крім особливо кваліфікуючої ознаки у ч. 3), загальний. Тобто це фізична осудна особа, яка вчинила протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації

у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Частина 2 ст. 22 КК України не містить у своєму переліку ст. 206-2 КК України, тому суб'єкт розглядуваного злочину повинен досягти на момент його вчинення загального віку кримінальної відповідальності – шістнадцяти років.

Особи, які не виконують об'єктивну сторону протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, але умисно йому сприяють шляхом дії або бездіяльності, повинні притягуватись до відповідальності за це діяння як пособники (ч. 5 ст. 27 КК). Зокрема, це може стосуватися окремих працівників підприємств, установ, організацій, майном яких заволодівають, тощо.

Частина 3 ст. 206-2 КК України містить таку особливо кваліфікуючу це діяння ознаку як вчинення його службовою особою з використанням службового становища. При цьому ст. 206-2 КК України у переліку корупційних злочинів згідно примітки до ст. 45 КК України не зазначена. Разом з тим вважаємо, оскільки цей злочин у разі його вчинення службовою особою з використанням службового становища за об'єктивними та суб'єктивними ознаками схожий зі злочином, передбаченим ст. 191 КК України, то його доцільно віднести до корупційних.

У підрозділі 2.4 «Суб'єктивна сторона протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації» розглянуті ознаки суб'єктивної сторони протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. Диспозиція ст. 206-2 КК України не визначає форми вини цього злочину. Спосіб вчинення досліджуваного злочину вказує на умисність цього діяння: шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації. Винний усвідомлює, що не має законних прав на майно підприємства, установи, організації, усвідомлює, що вчиняє правочини з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації; передбачає неминучість, невідворотність заподіяння шкоди власнику підприємства, установи, організації. Передбачення неминучості і невідворотності настання суспільно небезпечної шкоди є ознакою прямого умислу. Оскільки винний усвідомлює суспільну небезпечність свого діяння, передбачає неминучість настання суспільно небезпечної шкоди, то слід констатувати наявність у винного бажання чинити саме так. Таким чином злочин, передбачений ст. 206-2 КК України, вчиняється з прямим умислом, тобто особа під час вчинення злочинних дій усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх діянь (те, що вона посягає на чужу власність – майно підприємства, установи або організації, не маючи права на неї), передбачає неминучість настання суспільної шкоди охоронюваним законом інтересам (матеріальну шкоду власнику підприємства, установи або організації) і бажає їх настання.

Очевидно, що у більшості випадків винний має на меті збагатитися за рахунок протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. Мова йде про бажання винного збагатитися самому та прагнення збагатити людей, у добробуті яких він зацікавлений. Хоч корисливий мотив прямо не визначений у ст. 206-2 КК України як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони, відсутність чи наявність цього мотиву в деяких учасників злочинної діяльності не впливає на рішення питання про притягнення їх до кримінальної відповідальності. Досить встановити корисливу мету для всього діяння. Окремі учасники протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації в деяких випадках не переслідують корисливої мети, а керуються такими спонуканнями, як страх перед погрозою з боку інших учасників заволодіння і т.п. На наш погляд, у диспозиції ст. 206-2 КК України доцільно визначити корисливий мотив як обов'язкову ознаку цього злочину.

Розділ 3 «Спеціальні питання кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації» містить два підрозділи, які розкривають зміст кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації та покарання за це діяння.

У підрозділі 3.1 *«Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації»* надано характеристику обтяжуючим та особливо обтяжуючим обставинам, передбаченим чч. 2 та 3 ст. 206-2 КК України.

Частина 2 ст. 206-2 КК України передбачає відповідальність за вчинення дій, передбачених ч. 1 цієї статті: 1) повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень; 4) поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я; 5) поєднані з пошкодженням чи знищенням майна.

Стаття 206-2 КК України не вказана у нормах КК України, які передбачають спеціальну повторність тих чи інших злочинів. Тому повторність протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації є загальною. Оскільки злочин, передбачений ст. 206-2 КК України, за своїми ознаками подібний до корисливих злочинів проти власності вважаємо, що його доцільно включити до переліку злочинів, вказаних у п. 1 примітки до ст. 185 КК України як такі, що становлять спеціальний вид повторності окремих злочинів корисливої спрямованості.

Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації слід кваліфікувати за попередньою змовою групою осіб у випадку його вчинення двома або більше виконавцями. Це означає, що кожний з учасників при попередній змові безпосередньо вчинив такі дії або частину дій, що є складовими об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України. Це та ситуація, коли об'єктивну сторону конкретного злочину виконує не одна особа, а декілька осіб, що об'єднаними зусиллями, діючи організовано і спільно, виконують об'єктивну сторону злочину у повному

обсязі. Так, при вчиненні протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації не обов'язково, щоб кожний зі співвиконавців безпосередньо вилучав майно з ведення власника. Для визнання учасника групи виконавцем цього злочину досить вчинення ним такої дії, що безпосередньо спрямована на досягнення загального злочинного результату – заволодіння майном (наприклад, особа вчиняє правочин з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації, а інші дії роблять співвиконавці).

Відповідальність за досліджуване діяння за ознакою застосування погрози вбивством чи заподіянням тяжких тілесних ушкоджень настає не тільки тоді, коли погроза була засобом подолання опору потерпілого, але і тоді, коли вона була засобом подолання перешкод до заволодіння майном у виді протидії зі сторони будь-якої особи. Цю обставину особливо важливо мати на увазі тоді, коли потерпілий, майном якого має намір заволодіти винний, міг знаходитись у такому стані, що для здійснення задуманого не було потреби застосування до нього ніякого насильства, або взагалі був відсутній у місці вчинення злочину. Однак якщо потреба у такому виникає в зв'язку зі спробою якої-небудь іншої особи перешкодити цим діям, то вчинене стосовно неї вже зобов'язує кваліфікувати вчинене як протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, вчинене з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень.

Насильство, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, при протиправному заволодінні майном підприємства, установи, організації може носити характер фізичного, хімічного, біологічного, психічного впливу на потерпілу особу, застосування механічних пристроїв, сил природи та ін., що призводить до умисного спричинення останній легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також може полягати у вчиненні інших насильницьких дій (завдання удару, побоїв, незаконного позбавлення волі) за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння.

Пошкодженням майна визнається погіршення якості, зменшення цінності речі або приведення речі на якийсь час у непридатний за її цільовим призначенням стан. У разі пошкодження майна користування ним за його первісним призначенням стає неможливим або суттєво ускладненим без попереднього ремонту – при цьому реальна можливість відновлення колишніх якостей пошкодженої речі повинна зберігатись (інакше слід говорити про знищення майна). Пошкоджена річ лише частково, не в повному обсязі, втрачає свої споживчі характеристики та економічну цінність. Знищення майна – це доведення його до повної непридатності щодо цільового призначення. Унаслідок знищення майно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність і не може використовуватися за призначенням. На наш погляд, пошкодженим може бути лише таке майно підприємств, установ,

організацій, яке відноситься до їх основних фондів. Знищеним може бути будь-яке майно підприємств, установ, організацій, у тому числі, і цінні папери.

Частина 3 ст. 206-2 КК України передбачає такі особливо кваліфікуючі ознаки як вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища або якщо заподіяно велику шкоду чи спричинено інші тяжкі наслідки.

При цьому ч. 3 ст. 206-2 КК України не визначає додаткових ознак службової особи як суб'єкта цього злочину, тобто на кваліфікацію діяння не впливає, чи здійснює така особа функції представника влади чи місцевого самоврядування, обіймає постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, або ж є службовою особою юридичної особи приватного права.

Згідно примітки до ст. 206-2 КК України матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. На сьогоднішній день не розроблено методики оцінки заподіяної матеріальної шкоди внаслідок протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. Вважаємо, що для кримінально-правової оцінки заподіяної матеріальної шкоди від злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, необхідно використовувати метод балансової вартості. За цим методом вартість підприємства обраховується шляхом визначення різниці між вартістю активів підприємства, що відображаються у його балансі, та вартістю зобов'язань такого підприємства.

Анкетування практичних працівників правоохоронних органів вказує на відсутність єдиних критеріїв при визначенні поняття «інші тяжкі наслідки» у ст. 206-2 КК України. Зокрема, під цими наслідками 20,1 % опитаних вважають завдання хоча б одній людині тяжких тілесних ушкоджень; 22,3 % – завдання хоча б одній людині тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень; 9,2 % – завдання хоча б одній людині будь-яких тілесних ушкоджень; 32,5 % – завдання хоча б одній людині тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень або спричинення великої матеріальної шкоди; 15,9 % – завдання хоча б одній людині будь-яких тілесних ушкоджень або спричинення великої матеріальної шкоди. На наш погляд, до інших тяжких наслідків протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації слід віднести спричинення: загибелі з необережності однієї чи більше людей; самогубства потерпілого чи іншої особи; тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині; середньої тяжкості тілесних ушкоджень хоча б одній людині; великої матеріальної шкоди третім особам; припинення роботи суб'єкта господарювання; масове звільнення з роботи працівників; заподіяння суттєвої організаційної шкоди суб'єкту господарювання; розірвання довгострокових договірних зобов'язань з іншими суб'єктами господарювання тощо.

У підрозділі 3.2 «Покарання за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації» досліджені особливості пеналізації протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. Аналіз санкцій досліджуваної норми дозволяє стверджувати, що вони відносяться до відносно-визначених та одночасно альтернативних, тобто передбачають декілька видів та розмірів покарань, що надає суб'єкту правозастосування достатню свободу при індивідуалізації покарання. Санкції передбачають три основних (виправні роботи, обмеження волі та позбавлення волі на певний строк) та два додаткових покарання (позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю та конфіскація майна). Судами за досліджуваний злочин переважно призначаються покарання у виді позбавлення волі на певний строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю. При цьому строк призначеного позбавлення волі у всіх досліджених вироках не перевищував п'яти років, у тому числі, і за вчинення злочинів, передбачених ч. 3 ст. 206-2 КК України, мінімальною межею санкції якої і є п'ять років позбавлення волі.

На наш погляд, відповідальність за досліджуване діяння доцільно узгодити зі схожими за ознаками злочинами проти власності та диференціювати її залежно від розмірів заподіяної шкоди: передбачити у ч. 2 цієї статті відповідальність за спричинення великої шкоди (двісті п'ятдесят і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), а у ч. 3 – за спричинення особливо великої шкоди (шістсот і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), та, згідно такої диференціації, встановити санкції співрозмірні з санкціями тотожних злочинів проти власності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації дозволило сформулювати ряд висновків, що носять як науково-теоретичний, так і прикладний характер, зокрема:

1. Проведений історико-правовий аналіз кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації дозволяє виділити чотири етапи її розвитку: перший – відсутність норми про кримінальну відповідальність за це діяння – до 1845 р.; другий – 1845-1917 рр. – наявність такої норми, проте з такою обов'язковою ознакою, як спосіб – напад з насильством; третій – 1917-2013 рр. – відсутність вказаної спеціальної норми; четвертий – 2013 р. по теперішній час – наявність такої норми з обов'язковим способом вчинення діяння – шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації.

2. Підставами криміналізації протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації у сучасних умовах виступають: 1) високий

ступінь суспільної небезпеки цього діяння; 2) значні розміри матеріальних збитків від нього; 3) несприятливі стан і динаміка; 4) необхідність кримінально-правового запобігання досліджуваному діянню; 5) наявність ефективної системи правоохоронних органів та судів, спроможних реагувати на вчинення злочинів, передбачених ст. 206-2 КК України.

3. З позиції законодавця основним безпосереднім об'єктом протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації є суспільні відносини у сфері господарської діяльності, оскільки ст. 206-2 розміщена у розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України. Проте дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак цього злочину дозволяє стверджувати про його тотожність зі злочинами проти власності корисливої спрямованості, а саме, з грабежом, розбоєм та шахрайством, у зв'язку з чим вважаємо, що основним безпосереднім об'єктом протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації є право власності.

4. Додатковим безпосереднім обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, у разі вчинення його з обтяжуючими чи особливо обтяжуючими обставинами виступають: життя, здоров'я людини, право власності (чч. 2 та 3), суспільні відносини, які складають зміст та основні напрямки правильної діяльності окремої ланки державного і громадського апарату або окремих підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, а також авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій (ч. 3).

5. Предметом злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України, виступає майно підприємств, установ, організацій у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів. Спеціальним потерпілим від цього злочину виступають засновники, учасники, акціонери, члени підприємств, установ, організацій.

6. Під заволодінням як обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, мається на увазі активна поведінка (дія), а саме вилучення майна підприємства, установи, організації з володіння, розпорядження, користування власника або особи, якій воно ввірене на законній підставі, на користь винного або інших осіб і збагачення його або інших осіб за рахунок цього майна. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони досліджуваного злочину є настання злочинних наслідків – зменшення майна власника і збагачення за його рахунок винного, тобто заподіяння майнової шкоди власникові. Між заволодінням та майновою шкодою власника підприємства, установи, організації повинен бути необхідний причинно-наслідковий зв'язок, тобто шкода спричиняється протиправним заволодінням, а не іншими діями чи обставинами.

7. Для об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 206-2 КК, обов'язковою ознакою є спосіб його вчинення – шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів

підприємства, установи, організації. До документів у ст. 206-2 КК відносяться, зокрема, документи, передбачені Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р.

8. Найближчими за конструкцією і, відповідно, суміжними з протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації діяннями є злочини проти власності корисливої спрямованості, передбачені ст.ст. 185, 186, 190 КК України. При цьому одним з основних критеріїв їх відмежування є спосіб як обов'язкова ознака цих злочинів.

9. Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 206-2 КК України (крім особливо кваліфікуючої ознаки у ч. 3), загальний. Тобто це фізична осудна особа, яка вчинила протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації і досягла на момент вчинення віку шістнадцяти років.

10. Стаття 206-2 КК України у переліку корупційних злочинів згідно примітки до ст. 45 КК України не зазначена. Оскільки цей злочин у разі його вчинення службовою особою з використанням службового становища за об'єктивними та суб'єктивними ознаками схожий зі злочином, передбаченим ст. 191 КК України, то його доцільно віднести до корупційних.

11. Злочин, передбачений ст. 206-2 КК України, вчиняється з прямим умислом, тобто особа під час вчинення злочинних дій усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх діянь (те, що вона посягає на чужу власність – майно підприємства, установи або організації, не маючи права на неї), передбачає неминучість настання суспільної шкоди охоронюваним законом інтересам (матеріальну шкоду власнику підприємства, установи або організації) і бажає їх настання. Оскільки протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації вчиняється з корисливим мотивом, його доцільно визначити у диспозиції ст. 206-2 КК України як обов'язкову ознаку цього злочину.

12. Частина 2 ст. 206-2 КК України передбачає відповідальність за вчинення дій, передбачених ч. 1 цієї статті: 1) повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень; 4) поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я; 5) поєднані з пошкодженням чи знищенням майна.

13. Частина 3 ст. 206-2 КК України передбачає такі особливо кваліфікуючі ознаки як вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища або якщо заподіяно велику шкоду чи спричинено інші тяжкі наслідки.

14. З метою уникнення зайвого використання оціночного поняття «інші тяжкі наслідки» пропонуємо диференціювати кримінальну відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації у різних частинах статті залежно від формально визначених наслідків.

15. Санкції ст. 206-2 КК України передбачають три основних (виправні роботи, обмеження волі та позбавлення волі на певний строк) та два

додаткових покарання (позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю та конфіскація майна). З метою уніфікації застосування кримінального закону доцільно передбачити відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації у разі спричинення шкоди у великих (двісті п'ятдесят і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) та особливо великих розмірах (шістсот і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), та передбачити за такі наслідки санкції співрозмірні з санкціями тотожних злочинів проти власності.

16. Одержані результати дослідження дозволяють запропонувати наступні зміни та доповнення до КК України:

1) виключити з КК України ст. 206-2;

2) доповнити КК України ст. 190-1 у наступній редакції:

Стаття 190-1. Рейдерство

1. Протиправне з корисливих мотивів заволодіння майном підприємства, установи, організації у тому числі частками, цінними паперами, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації, -

карається штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або службовою особою з використанням службового становища, або спричинили шкоду у великих розмірах, -

караються штрафом від десяти до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від чотирьох до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

3. Ті самі дії, поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або якщо вони спричинили шкоду у особливо великих розмірах, -

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

За умови доповнення КК України ст. 190-1 у такій редакції потреби внесення доповнень у примітку до ст. 185 КК України немає, оскільки ст. 190-1 ввійде до передбаченого пп. 1, 3, 4 чинної редакції примітки переліку статей «189-191», «185-191».

3) примітку до ст. 45 КК викласти у такій редакції: «Корупційними злочинами відповідно до цього Кодексу вважаються злочини, передбачені статтями 190-1, 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення

шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Грищенко Н.М. Витоки та сучасний стан кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 168-170.
2. Грищенко Н.М. Особливості об'єкта протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 144-146.
3. Грищенко Н.М. Окремі об'єктивні ознаки протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 190-197.
4. Грищенко Н.М. Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 258-262.
5. Грищенко Н.М. Порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства держав – членів СНД щодо відповідальності за рейдерство. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 2. Частина 2. С. 42-46.
6. Грищенко Н.М. Окремі об'єктивні ознаки протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25 листопада 2016 р.). Одеса, 2016. С. 50-52.
7. Грищенко Н.М. Об'єкт протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Правова система в умовах розвитку соціально-правової держави: питання теорії і практики*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Черкаси, 24-25 листопада 2016 р.). Черкаси, 2016. С. 165-166.
8. Грищенко Н.М. Відображення механізму правоутворення та правотворчості кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Актуальні питання протидії злочинності у сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матер. II міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 березня 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 401-406.
9. Грищенко Н.М. Поняття рейдерства в законодавстві України. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку та права*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 14 травня 2018 р.). Полтава, 2018. Ч. 4. С. 55-56.
10. Грищенко Н.М. Застосування законодавчої бази при кримінальній відповідальності за рейдерство крізь призму досвіду країн СНД. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15-16 червня 2018 р.). Харків, 2018. С. 47-48.

АНОТАЦІЯ

Грищенко Н. М. Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2019.

Робота присвячена питанням кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації.

Виділено чотири етапи розвитку кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: перший – відсутність норми про кримінальну відповідальність за це діяння – до 1845 р.; другий – 1845-1917 рр. – наявність такої норми, проте з такою обов'язковою ознакою, як спосіб – напад з насильством; третій – 1917-2013 рр. – відсутність вказаної спеціальної норми; четвертий – 2013 р. по теперішній час – наявність такої норми з обов'язковим способом вчинення діяння – шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації.

Визначено, що у сучасних умовах є достатньо підстав криміналізації протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації: 1) високий ступінь суспільної небезпеки цього діяння; 2) значні розміри матеріальних збитків від нього; 3) несприятливий стан і динаміка; 4) необхідність кримінально-правового запобігання досліджуваному діянню; 5) наявність ефективної системи правоохоронних органів та судів, спроможних реагувати на вчинення злочинів, передбачених ст. 206-2 КК України.

Надано кримінально-правову характеристику протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, зокрема, розкриті обов'язкові та факультативні ознаки об'єкта, предмета, об'єктивної та суб'єктивної сторін, суб'єкта цього злочину. Встановлено, що більшість цих ознак є подібними до злочинів проти власності корисливої спрямованості, а основною відмінністю від цих злочинів виступає спосіб заволодіння майном підприємства, установи, організації. Запропоновано передбачити відповідальність за досліджуване діяння у розділі VI «Злочини проти власності» Особливої частини КК України.

Розглянуті кваліфікуючі, особливо кваліфікуючі ознаки протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації та покарання за це діяння. Запропоновано узгодити обтяжуючі та особливо обтяжуючі обставини досліджуваного діяння з аналогічними обставинами злочинів проти власності корисливої спрямованості та встановити санкції за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації співрозмірні з санкціями тотожних злочинів проти власності.

Ключові слова: господарська діяльність, власність, правове забезпечення, злочин, покарання, кримінальна відповідальність, рейдерство, протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації.

SUMMARY

Hryshchenko N.M. Criminal responsibility for misappropriation of property of the enterprise, institution, organization. – *The manuscript.*

Thesis for a scientific degree of candidate of legal sciences in specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2019.

The thesis provides improvements to theoretical foundations of criminal law pertaining to criminal responsibility for misappropriation of property of the enterprise, institution, organization and elaborates on possible areas of further improvements to Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine and corresponding law-enforcement practices.

Wide occurrence of offences against property of enterprises, institutions, organizations in Ukraine, high latency of such offences, insufficient theoretical elaborations on the issue of criminal responsibility for misappropriation of property of enterprises, institutions, organizations as well as the shortcomings of the Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine and, consequently, its inefficient implementation by courts and law-enforcement authorities have all contributed to the choice of the subject of the presented thesis research.

The presented thesis serves as the first ever in Ukraine complex monograph research of the criminal responsibility for misappropriation of property of the enterprise, institution, organization. Particularly, the paper is the first research to substantiate that the primary object of the misappropriation of property of the enterprise, institution, organization is the ownership right; the subject of this crime correlates with the attributes of the subject of crimes against property; the criminal act, i.e. ‘misappropriation’ coincides with the attributes of such acts of crime against property as ‘theft’ and ‘embezzlement’; the definition of the moment of consummation of this crime coincides with the definition of the moment of consummation of such crimes as theft, robbery, fraud; the principal distinction between the crime under the Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine and the crimes against property with gainful intent is its corresponding *modus operandi*.

It has been proved that the misappropriation of property of the enterprise, institution, organization, by its structure, is the crime with materially defined constituent. Appropriation, as a mandatory element of the objective side, stipulates active behavior (action) – taking the property of the enterprise, institution, organization out of possession, disposal or use of the owner or the person, to whom it was legally entrusted, in the favor of the guilty person or other persons, his or other people’s enrichment at the expense of this property. A mandatory element of the objective side of the scrutinized crime is the onset of criminal consequences – reduction in owner's property and enrichment of the criminal offender at the cost of the owner, i.e. a mandatory objective element of the appropriation of property of the

enterprise, institution, organization is the infliction of property damage to the owner. There must exist a cause-and-effect relation between appropriation and property damage to the owner of the enterprise, institution, organization, i.e. the damage is inflicted by the appropriation and not through any other actions or circumstances. For the objective side of the crime under the Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine its mandatory element is its modus operandi – committing the offence with the use of forged or stolen documents, seals, stamps of the enterprise, institution, organization.

The paper provides substantiations that the crime under the Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine is committed with direct intention, i.e. in the course of committing the criminal activity the individual is aware of the dangerous nature of his actions (that the individual commits the offence against property of the enterprise, institution, organization, not being legally entitled to it), anticipates the inevitable occurrence of public damage to legally protected interests (financial damage to the owner of the enterprise, institution or organization) and is consciously willing this damage to occur. In the majority of cases, the malefactor aims for enrichment at the cost of misappropriation of property of the enterprise, institution or organization. This suggests the striving of the malefactor to enrich himself and provide enrichment to the individuals, whose welfare is essential to the malefactor. Even though the gainful motive is not defined in the Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine as a mandatory condition for mental element of the offence, absence or presence of this motive with some of the participators in the criminal activities does not affect the decision to institute criminal proceedings against them. It suffices to establish the gainful purpose of this act. In the view of the authors, it is expedient to define gainful motive as a mandatory element of this crime in the disposition of the Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine.

It has been defined that penal measures for misappropriation of property of the enterprise, institution, organization are classified as relatively specific and, simultaneously, alternative, i.e. they stipulate several types and scales of punishment, which enables the law enforcement authorities to exercise large discretion in the individualization of punishment. They provide for three primary (corrective labor, custodial restraint and imprisonment for determined period) and two additional punishments (deprivation of the right to occupy determined posts or to engage in a determined activity and confiscation of property).

The paper contains suggestions to exclude Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine from the Chapter ‘Economic criminal offenses’ and to prescribe responsibility for such acts within the scope of the Chapter VI ‘Criminal offenses against property’ of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The work further substantiates the expedience of harmonization of responsibility for the researched criminal act with similar crimes against property and establishment of sanctions proportionate to the elements of the crime.

Keywords: *business activities, property, crime, punishment, criminal responsibility, raiding activities, misappropriation of property of the enterprise, institution, organization.*